

ЄВРОПЕЙСЬКІ СТАНДАРТИ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

**БАНДУРКА Сергій Сергійович - доктор філософії, адвокат АО «Креденс»,
м. Київ**

DOI 10.32782/EP.2022.1.1

Адвокатура – найважливіша частина громадянського суспільства, яка здійснює захист прав громадян та організацій на професійному рівні. Саме дотримання професійних прав адвокатів є однією з умов реалізації передбаченого Конституцією України право громадян на захист.

Україна нині переживає складний процес реформування правової системи. В основі правового регулювання адвокатської діяльності та адвокатури в Україні лежать не лише принципи, закріплені вітчизняним законодавством, а також загальновизнані стандарти, прийняті у міжнародному співтоваристві. Проблема розробки національних професійних стандартів адвокатської діяльності в цей час є одним з актуальних напрямів діяльності адвокатської спільноти України. Важливу роль у цьому процесі відіграє міжнародно-правовий досвід, оскільки при врахуванні національних особливостей та збереженні правових традицій принципове значення набуває саме досвід, накопичений іншими державами під час провадження адвокатської діяльності.

Для проведення всебічного дослідження процесів формування вітчизняних стандартів адвокатської діяльності виникає необхідність проведення аналізу європейських стандартів адвокатської діяльності, що слугує основою для професійної діяльності адвокатів.

Ключові слова: адвокат, адвокатська діяльність, європейські стандарти, права, міжнародно-правові норми.

Постановка проблеми

Пріоритети прав і свобод людини та громадянина є домінуючими у процесі реалізації євроінтеграційних устремлень української держави. Історичний досвід дає підстави щодо висновку у тому, що природним шляхом розвитку сучасного суспільства є шлях цивілізації, що передбачає активне членство у міжнародному співтоваристві. Україна, як демократична та правова держава, обрала стратегічний курс на європейську інтеграцію, тим самим зумовлюється впровадження у національне законодавство міжнародних стандартів, що регулюють адвокатську діяльність у різних галузях права.

Стан дослідження проблеми

Дослідженню міжнародно-правових стандартів адвокатури було присвячено низку робіт окремих учених, серед яких є Т.Б. Вільчик, Л.В. Тацій, Ю.П. Аленін, В.О. Святоцька, В.І. Галаган, М.М. Ключев, Н.І. Карпачова, М.А. Погорецький, С.Ф. Сафулько, П.М. Рабінович, Ж.П. Коста, Г.Ю. Юдківська та інші. Вказані вчені вивчали міжнародні стандарти адвокатської діяльності у різний період розвитку української адвокатури. Враховуючи проведення судової реформи в Україні, що безпосередньо впливає на правові зміни у законодавстві щодо діяльності інституту правової допомоги, та направлення держави на стратегічний курс європейської інтеграції, виникає необхідність додаткового

дослідження європейських стандартів адвокатської діяльності.

Мета дослідження полягає у дослідженні та аналізі європейських стандартів інституту адвокатури та адвокатської діяльності.

Наукова новизна дослідження

Сучасні тенденції до уніфікації правил ведення транскордонних видів діяльності з неминучістю призводять до нормативної уніфікації в галузі адвокатської діяльності як на національному, так і на міжнародному рівні. Наявність загальноновизнаних світовим співтовариством цінностей у галузі прав людини породжує необхідність щодо встановлення єдиних стандартів захисту цих прав, у тому числі стандартів цивільно-правового, кримінально-правового захисту, а також стандартів у інших сферах адвокатської діяльності.

Кожна країна, у тому числі й Україна, має свої традиції та специфіку в області адвокатської діяльності, які зумовлені національним судоустроєм та судочинством, структурою органів державної влади, місцевого самоврядування та системою законодавства. Міжнародні стандарти професійної діяльності адвоката повинні враховувати, окрім національних положень проведення адвокатської діяльності, ще й загальні положення, які мають впровадитись у вітчизняне законодавство, що буде сприяти гармонізації законодавства та подальшого розвитку держави.

Виклад основного матеріалу

«Стандарт» походить від лат. *standere* – бути спрямованим і розуміється як затверджений відповідними державними органами зразок, еталон предмета, який береться за основу для зіставлення з іншими аналогічними зв'язками та який затверджений органами державної влади, нормативно-технічний документ, який визначає загальні характеристики, параметри і нормативні якості товарів, послуг, речовини, явища і дії. Стандарти розробляються як норми, правила і вимоги до об'єктів організаційно-методологічного і загальнотехнічного характеру [1, с. 553].

Юридична енциклопедія трактує поняття «стандарт» (від англ. *standart*) як документ, що встановлює для загального і багаторазового користування правила, загальні принципи або характеристики, які стосуються діяльності чи її результатів з метою досягнення оптимального ступеня впорядкованості у певній галузі [2, с. 614].

П. 20 ст. 1 Закону України «Про стандартизацію» визначає стандарт як нормативний документ, заснований на консенсусі, прийнятий визнаним органом, що встановлює для загального і неодноразового використання правила, настанови або характеристики щодо діяльності чи її результатів, та спрямований на досягнення оптимального ступеня впорядкованості в певній сфері [3].

Розвиток зовнішніх правових зв'язків України спричинив необхідність вироблення стандартного підходу до поняття «якість надання юридичних послуг». Окремими міжнародними організаціями зі стандартизації розроблено міжнародні стандарти в тих чи інших галузях суспільної діяльності. Основне призначення міжнародних стандартів – це створення на міжнародному рівні єдиної методичної основи для розробки нових та вдосконалення чинних систем якості та їх сертифікації.

Запровадження міжнародних та європейських правових стандартів у національну правову систему є необхідністю на шляху євроінтеграції української держави та одним із чинників удосконалення правової системи України [4, с. 55].

Щодо перспективи розвитку адвокатської діяльності та інституту адвокатури в Україні важливе місце посідає вивчення міжнародних документів у сфері адвокатської діяльності. Повсюдні глобалізаційні та інтеграційні процеси призводять окремі держави до того, щоб якомога більшою мірою уніфікувати національне законодавство та правозастосовну практику, забезпечуючи при цьому їх відповідність основним міжнародно-правовим нормам у тій чи іншій сфері. Адвокатська діяльність не є винятком. Україна має свій власний унікальний досвід формування та розвиток інституту адвокатури, однак при цьому не

може не брати до уваги міжнародні документи, які діють у цій сфері.

Міжнародні правові акти, що регулюють діяльність адвокатури, можна поділити на три групи:

1) правові акти загального характеру, що забезпечують реалізацію прав і свобод людини і громадянина;

2) правові акти спеціального характеру, які забезпечують реалізацію прав і свобод людини та громадянина;

3) правові акти, що встановлюють спільні принципи надання юридичної допомоги та діяльності адвокатів.

Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 року є першим міжнародним документом, який закріпив право на отримання юридичної допомоги (ст. 11 надає людині право на захист при судовому розгляді) [5]. Право кожного під час розгляду будь-якого кримінального обвинувачення, що пред'являється йому, захищати себе особисто або за допомогою призначеного йому захисника забезпечується Міжнародним пактом про громадянські та політичні права від 19 грудня 1966 року [6]. Ці міжнародно-правові норми знайшли своє відображення в національному законодавстві України, а саме в Конституції України, Законі України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», Кримінальному процесуальному кодексі України, Кодексі адміністративного судочинства України, Господарському процесуальному кодексі України, Цивільному процесуальному кодексі України.

Окремі положення, що побічно торкаються правового статусу адвокатури, містяться в Мінімальних стандартних правилах поведінки з ув'язненими. Цей документ надає право підслідному звертатися там, де це можливо, за безкоштовною юридичною консультацією, а також зустрічатися з юридичним радником, який взяв на себе його захист (ст. 93) [7, с. 118].

Адвокатську діяльність на предмет відповідності міжнародним норм можна віднести наступні документи: Основні положення про роль адвокатів, прийняті на VIII конгресі ООН у 1990 році, Мінімальні стандартні правила Організації Об'єднаних

Націй, що стосуються здійснення правосуддя щодо неповнолітніх (Пекінські правила), прийняті в 1985 році, Мінімальні стандартні правила поведінки з ув'язненими, прийняті на першому конгресі ООН щодо попередження злочинності та поведінки з правопорушниками - 1955 року, Стандарти незалежності юридичної професії Міжнародної асоціації юристів, прийняті у 1990 році, Кодекс правил здійснення адвокатської діяльності адвокатів Європейського співтовариства, прийнятий у 1988 році тощо. Концептуальних документів, що стандартизують адвокатську діяльність, досить багато, проте деякі з них мають локальний характер. Більшість нормативно-правових актів мають рекомендаційний характер і можуть бути прийняті до уваги при підготовці національного законодавства, але лише за бажанням відповідної держави. Але й є такі положення, які були прийняті Європейською спільнотою та зобов'язані враховуватися усіма країнами-учасницями при перегляді національних норм з метою їх гармонізації та подальшого розвитку.

Характеризуючи міжнародно-правові стандарти, С.Ф. Сафулько цілком логічно зазначає, що коли говоримо про ці стандарти, які реалізовані в правових системах інших країн, то маємо визнати, що це досить умовна реальність, оскільки ми не маємо «світових стандартів адвокатури», так само, як і не існує «світової адвокатури». Є низка прийнятих на досить високому, однак не всесвітньому рівні актів, які можна віднести до тих, що формують ті самі «світові стандарти адвокатури, але це не є те, що прийнято «всім світом» [8, с. 116].

Стандарти незалежності юридичної професії Міжнародної асоціації юристів (МАЮ), ухвалені на Конференції МАЮ 7 вересня 1990 р. у Нью-Йорку, регламентують: незалежність адвокатів під час ведення справ повинна гарантуватися, щоб забезпечити надання вільної, справедливої та конфіденційної юридичної допомоги. Адвокатам мають бути надані можливості забезпечення конфіденційних відносин з клієнтом, включаючи захист звичайної та електронної систем уцього адвокатського

діловодства та документів адвоката від вилучення та перевірок, а також забезпечення захисту від втручань у використовувани електронні засоби зв'язку та інформаційні системи [9].

Основні принципи, що стосуються ролі юристів, прийняті VIII Конгресом ООН щодо запобігання злочинам у серпні 1990 р. у Гавані, містять положення про те, що уряди визнають та забезпечують конфіденційний характер будь-яких відносин та консультацій між юристами та їх клієнтами в рамках їхніх професійних відносин [7, с. 178].

Впроваджуючи міжнародно-правові стандарти адвокатської діяльності, адвокатура України зорієнтована на діяльність адвокатур країн-членів Європейського Союзу (ЄС), у яких захист прав і свобод людини, надання правової допомоги є пріоритетними в державній політиці. Адвокатська діяльність у країнах ЄС здійснюється на принципах верховенства права, законності, незалежності, конфіденційності та уникнення конфлікту інтересів. [8, с. 117].

П. 1.1. Загального кодексу правил для адвокатів країн Європейського співтовариства передбачає, що у будь-якому правовому суспільстві адвокату відведено особливу роль; його призначення не обмежено сумніним виконанням свого обов'язку в межах закону. Адвокат має діяти в інтересах права в цілому так само, як і в інтересах тих, чії права і свободи йому довірено захищати; не лише виступати в суді від імені клієнта, а й надавати йому юридичну допомогу у вигляді порад і консультацій [10].

Кодекс поведінки для юристів у Європейському співтоваристві, прийнятий 28 жовтня 1998 р. Радою колегій адвокатів та юридичних спільнот Європейського Союзу в Страсбурзі, відносить до основних ознак адвокатської діяльності створення довірительних умов, за яких він може вільно повідомляти адвокату відомості, які не повідомляли б іншій особі, та збереження адвокатом як одержувачем інформації про її конфіденційність, оскільки без впевненості у конфіденційності не може бути довіри.

Відповідно до Хартії Європейського Союзу про основні права 2000 р. (ст. 47) кожній особі з метою захисту своїх прав гарантується можливість користуватися юрисконсульттом, захисником або представником [11].

Особи, які не мають «достатніх коштів», можуть претендувати на безоплатну юридичну допомогу або компенсацію витрат на адвоката. Незважаючи на зазначене положення Хартії, статус адвокатури та адвокатська діяльність наразі регулюється в рамках ЄС переважно національним правом. Це пов'язано з порядком розподілу компетенції між Європейським Союзом і державами-членами.

На національному рівні в Україні це питання врегульоване Законом України «Про безоплатну правову допомогу», у якому гарантується державою надання безоплатної правової допомоги, визначається поняття безоплатного надання первинної та вторинної правової допомоги, принципи, порядок їх надання тощо.

Міжнародні стандарти передбачають, що адвокат має виконувати свої професійні обов'язки сумлінно відповідно із Законом та визнаними нормами та професійною етикою юриста. У зв'язку з цим особлива увага приділяється особистісним цінностям, таким як честь, чесність та непідкупність, які вважаються професійними обов'язками адвоката [10]. Кодекс також підкреслює, що повага до професійної ролі адвокатів є основною умовою верховенства права та демократії у суспільстві.

Правилами адвокатської етики, які були прийняті 09.06.2017 З'їздом адвокатів України, встановлюють високі норми професійної етики адвокатів, діють стосовно до всіх адвокатів, а передбачені ними процедури закріплюють значні гарантії захисту незалежності юридичної професії. Крім того, Правила передбачають, що поряд із встановленими ними етичними нормами адвокати України мають право керуватися нормами Загального кодексу правил для адвокатів країн Європейського Співтовариства.

У цілому Правила адвокатської етики є достатньо продуманими, щоб забезпечити

дотримання міжнародних стандартів незалежності адвокатів, і можуть використовуватись як надійний фундамент для незалежної роботи адвокатів та функціонування професії загалом.

Відповідно до міжнародних стандартів, держави повинні створити умови, за яких адвокати зможуть виконувати свої професійні обов'язки та функції, та забезпечити захист їх ролі та прав поряд із правами інших суб'єктів системи правосуддя.

Держава зобов'язана захищати юристів у випадках, коли їм загрожує небезпека, і забезпечити, щоб вони не ототожнювалися зі своїми клієнтами чи інтересами своїх клієнтів у результаті виконання своїх функцій. Крім порушення прав адвокатів, нападу на них, а також загрози на їхню адресу, може призвести до порушення прав осіб, інтереси яких вони представляють. Такі дії можуть завадити адвокату здійснювати ефективний захист, порушуючи право на справедливий судовий розгляд або завадити оскаржити довільне утримання під вартою, тортури або інші види жорстокого поводження.

Закон гарантує надання засудженому побачення з адвокатом. З моменту допуску до участі у кримінальному провадженні в якості захисника, адвокат має право мати з підозрюваним або обвинуваченим побачення. За міжнародним правом, підозрюваному (обвинуваченому) має бути надано невідкладний доступ до адвоката відповідно до права на правову допомогу, а також як один із аспектів права на справедливий судовий розгляд.

За законодавством України, будь-які відомості, пов'язані з наданням адвокатом юридичної допомоги своєму довірителю, є адвокатською таємницею. Побачення можуть проводитись в умовах, що дозволяють співробітникам СІЗО (виправних установ) бачити підозрюваного чи обвинуваченого та захисника, але не чути їх.

Чинним законодавством України встановлюється те, що адвокат має право збирати відомості, необхідні для надання юридичної допомоги, у тому числі запитувати документи від різних органів та організацій, опитувати за їх згодою осіб, які ймовір-

но володіють інформацією, що відносяться до провадження, у якому адвокат надає юридичну допомогу, збирати та представляти предмети та документи.

Відповідно до Кримінального процесуального кодексу України, після закінчення досудового розслідування захисник має право знайомитися з усіма матеріалами кримінального провадження, виписувати з нього будь-які відомості в будь-якому обсязі, знімати за свій рахунок копії з матеріалів кримінального провадження, у тому числі за допомогою технічних засобів. Після повідомлення про закінчення слідчих (розшукових) дій слідчий пред'являє обвинуваченому та його захиснику підшиті та пронумеровані матеріали кримінального провадження. Кримінальний процесуальний кодекс України гарантує захисникам (адвокатам) право збирати та подавати докази, необхідні для надання юридичної допомоги, та заявляти клопотання, у тому числі про виклик свідків.

Отже, міжнародні стандарти професійної діяльності адвоката – це передбачені міжнародно-правовими актами вимоги до кваліфікації адвоката, а також до якості надання їм правової допомоги, що дозволяють йому діяти найбільш ефективним чином [14, с. 32].

Аналізуючи це визначення, можна виділити основні характерні риси міжнародних стандартів професійної діяльності адвоката:

1) змістом стандартів є впорядкована сукупність вимог, що складаються з двох складових:

- вимоги до кваліфікації адвоката. Ці вимоги стосуються, перш за все, рівня освіти та досвіду роботи, необхідних для того, щоб особа набула статусу адвоката. Крім цього, враховуються особисті характеристики, пов'язані, наприклад, з неможливістю суміщення статусу адвоката зі статусом судді тощо;

- вимоги щодо якості надання послуг. Ці вимоги пов'язані з виконуваною адвокатом роботою та повинні відповідати загальним принципам, що пред'являються всім видам юридичних послуг, які виконує адвокат, так і окремим галузевим обов'язкам адвоката;

2) стандарти адвокатської діяльності закріплені у міжнародно-правових актах. При цьому ці документи можуть мати як загальний, що стосується різних аспектів життя суспільства, так і спеціальний характер, стосовно окремих видів суспільної діяльності, зокрема, у сфері надання юридичних послуг адвокатами;

3) метою правової регламентації стандартів адвокатської діяльності є підвищення рівня ефективності надання правової допомоги у сфері захисту прав та законних інтересів людини.

Таким чином, загальні стандарти адвокатської діяльності в Україні встановлені у Законі України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [12], у якому визначається, хто може бути адвокатом та на яких підставах, правова основа, принципи та засади здійснення діяльності адвокатури, права та обов'язки, порядок взаємодії адвокатів з органами державної влади, органами місцевого самоврядування, об'єднаннями громадян тощо. Крім того, деякі стандарти адвокатської діяльності врегульовано у Кримінальному процесуальному кодексі України, Кодексі адміністративного судочинства України, Господарському процесуальному кодексі України, Цивільному процесуальному кодексі України.

Певні стандарти інституту правової допомоги та поведінки передбачені в рішеннях Національної асоціації адвокатів України, Ради адвокатів України, у Правилах адвокатської етики [8, с. 116].

Висновки

Європейські стандарти адвокатської діяльності є системою взаємопов'язаних вимог, принципів і правил, що регламентують діяльність адвокатів та організації адвокатури у державі з метою найповнішого захисту прав і свобод людини.

На теперішній час розроблені загальні принципи і норми, що формують міжнародно-правові стандарти щодо захисту прав і свобод людини і громадянина. На підставі чого прийняті та діють на території України такі нормативно-правові акти, як Закони України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» і «Про безоплатну

правову допомогу», що відображають у собі міжнародно-правові стандарти щодо діяльності адвокатів.

Відповідно до міжнародних стандартів Україна створила умови, у яких адвокати можуть виконувати свої професійні обов'язки та функції, забезпечуючи захист їхньої ролі та прав, а також інших учасників судової системи. За умов, що всі учасники судового та іншого процесу за участі органів влади будуть дотримуватися закону адвокати можуть захищати своїх клієнтів відповідно до Закону.

Література

1. Енциклопедія бізнесмена, економіста, менеджера. – К., Міжнародна економічна фундація. – 2000. 703 с.
2. Юридична енциклопедія в 6 т. – К., вид-во «Українська енциклопедія». – 2003. – т.5 – 733 с.
3. Закон України «Про стандартизацію». Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 31, ст.1058.
4. Т.Вільчик, В. Святоцька. МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ АДВОКАТУРИ: ПРОБЛЕМИ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ У НАЦІОНАЛЬНУ ПРАВОВУ СИСТЕМУ. Право України. 2019. № 12. URS: <https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/18763/1/54-69.pdf> (дата звернення: 16.12.2021).
5. Загальна декларація прав людини від 10.12.1948 URS: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (дата звернення: 16.12.2021).
6. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права. Міжнародний пакт ратифіковано Указом Президії Верховної Ради Української РСР N 2148-VIII (2148-08) від 19.10.73.
7. Сборник стандартов и норм Организации Объединенных Наций в области предупреждения преступности и уголовного правосудия. – Нью-Йорк : ООН, 1992. – С. 118.
8. Бандурка С.С. Адвокатура України на сторожі закону: монографія / С.С. Бандурка. Харків: Майдан, 2021. 224 с.
9. Стандарти незалежності юридичної професії Міжнародної асоціації юристів (МАЮ), ухвалені на Конференції МАЮ 7

вересня 1990 р. у Нью-Йорку. URS: <http://rgavolib.pp.ua/ist-12--idz-ax247--nf-26.html> (дата звернення: 16.12.2021).

10. Загальний кодекс правил для адвокатів країн Європейського Співтовариства. Прийнято делегацією дванадцяти країн-учасниць на пленарному засіданні у Страсбурзі в жовтні 1988 року.

11. Хартия основных прав Европейского Союза. Торжественная прокламация (Ницца, 7 декабря 2000 года). URS: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_524#Text (дата звернення: 16.12.2021).

12. Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». Відомості Верховної Ради (ВВР), 2013, № 27, ст.282.

13. Закон України «Про безоплатну правову допомогу». Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2011, № 51, ст.577.

14. Рябцева Е.В. Международно-правовой стандарт адвокатской деятельности // Евразийская адвокатура. – 2013. – № 4 (5). – С. 32-45.

EUROPEAN STANDARDS OF ADVOCACY

Advocacy is the most important part of civil society, which protects the rights of citizens and organizations at the professional level. Respect for the professional rights of lawyers is one of the conditions for the implementation of the Constitution of Ukraine for protection.

Ukraine is currently undergoing a difficult process of transforming the legal system. The legal regulation of advocacy and the legal profession in Ukraine is based not only on the principles enshrined in domestic law, but also on generally accepted standards adopted by the international community. The problem of developing national professional standards of advocacy is currently one of the current activities of the legal community of Ukraine. International legal experience plays an important role in this process, because taking into account national peculiarities and preserving legal traditions, the experience gained by other states in the course of advocacy is of fundamental importance.

In order to conduct a comprehensive study of the processes of formation of national standards of advocacy, there is a need to analyze European standards of advocacy, which serves as a basis for the professional activities of lawyers.

Keywords: *lawyer; advocacy, European standards, law, international law.*